

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2018-3-89 (Önaraştırma)
Karar Sayısı : 19-21/306-132
Karar Tarihi : 13.06.2019

A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Prof. Dr. Ömer TORLAK
Üyeler : Arslan NARİN (İkinci Başkan), Adem BİRCAN, Ahmet ALGAN,
Hasan Hüseyin ÜNLÜ, Şükran KODALAK

B. RAPORTÖRLER: Buket ARI, Barış BİRCAN, Berkay KURDOĞLU

C. BAŞVURUDA

BULUNAN :- Gizlilik talebi bulunmaktadır.

D. HAKKINDA İNCELEME

YAPILANLAR :- Bayza Petrol Kuyumculuk Nakliyat Tarım Hayvancılık San. Ve Tic. A.Ş.
Batman Yolu 3. Km Akçakaya Mah. Eski Kışla Cad. No:1/A
Midyat/Mardin

- Dicle Tarım Gıda Pazarlama Nakliyat İnşaat Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Akziyaret Mahallesi Akziyaret Sokak Dicle Mısır Kurutma ve Depolama Silo Tesisi No:72/Z1 Kızıltepe / Mardin

- Fırat Nakliyat Gıda Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Doğanlı Köyü Kızıltepe/Mardin

- Hacıhasanoğulları Otomotiv Petrol İnşaat Tarım Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Karakuyu Mah. Karakuyu Sok. No: 88 Kızıltepe/Mardin

(1) **E. DOSYA KONUSU:** Mardin'de faaliyet gösteren sofralık tavuk yumurtası üreticilerinin aralarında anlaşarak fiyat tespiti yaptıkları iddiası.

(2) **F. İDDİALARIN ÖZETİ:** 28.11.2018 tarih ve 8533 sayılı başvuruda özetle;

- Mardin Kızıltepe'de faaliyet gösteren Dicle Tarım Gıda Pazarlama Nakliyat İnşaat Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti. (DİCLE YUMURTA), Hacıhasanoğulları Otomotiv Petrol İnşaat Tarım Hayvancılık San. ve Tic. Ltd Şti. (NAZ YUMURTA), Fırat Nakliyat Gıda Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. (FIRAT YUMURTA) ve Midyat'ta faaliyet gösteren Bayza Petrol Kuyumculuk Nakliyat Tarım Hayvancılık San. ve Tic. A.Ş. (BAYZA YUMURTA) unvanlı yumurta üreticilerinin günlük 1.500.000 adet yumurta üretimi ile bölgedeki en büyük üreticiler ve tedarikçiler olduğu,
- 2018 yılının başından itibaren bu dört firmanın kartelleşerek Türkiye genelinde gerçekleşen ortalama koli yumurta fiyatlarından 1 TL daha yüksek olacak şekilde fiyat tespit ettikleri,
- Batman, Siirt, Şırnak, Mardin ve Diyarbakır'da çoğunluğunu küçük toptancıların oluşturduğu teşebbüslerin bu üreticiler tarafından üretilen yumurtayı daha pahalıya aldıkları, dolayısıyla tüketicilerin de yumurtayı 1 TL daha yüksek bedel ödeyerek satın aldıkları,

- Anılan toptancıların küçük çaplı olması ve Konya, Kayseri gibi alternatif bölgelerden yumurta temin etmenin daha yüksek maliyetler doğurmasından dolayı söz konusu alternatif bölgelerden alım yapılamadığı,
- Türkiye'nin diğer bölgelerinde faaliyet gösteren S.S Başmakçı 2 No'lu Tavukçuluk Tarımsal Kalkınma Kooperatifi¹ (BAŞMAKÇI), Yumurta Üreticileri Merkez Birliği² (YUM-BİR) gibi üretici birliklerinin ve Kayseri Tavukçuluk Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin³ (KAYTAŞ) her pazartesi günü yasal yumurta borsası fiyatlarını açıkladığı, bu fiyatların hakkaniyetli olduğu ancak bahsi geçen dört teşebbüsün alternatif üreticilerden temin yolunun kapalı olduğunu bildikleri ve yasal borsa fiyatından 1 TL daha fazla fiyat belirledikleri,
- Örnek olarak 26.11.2018 ile başlayan haftanın borsa fiyatı koli başına 11,75 TL iken, Mardin'deki üreticilerin 12,75 TL'den daha düşük fiyatlarda ürün vermediği

iddia edilmiştir. Bahsi geçen iddialarla ilgili daha kapsamlı bilgi edinebilmek amacıyla 03.12.2018 tarihinde başvuru sahibi ile yapılan telefon görüşmesinde özetle;

- 2018 öncesinde fiyatların normal olduğu, bu tarihlerde dört firmanın bölgesel bir borsa kurmak istediği ancak bunun başarısız olduğu, oluşturulmak istenen yapının karteğe dönüştüğü, halihazırda bu dört teşebbüsün herhangi bir borsaya tabi olmadıkları,
- Küçük toptancıların Mardin'deki yumurta fiyatlarının yüksek olması nedeniyle birleşerek alternatif bölgelerden ürün temin etmeye çalışmaları halinde, şikâyet edilen dört teşebbüsün Batman'daki satış noktalarında doğrudan daha düşük fiyatlarla satış yaptıkları, örneğin bir koli yumurtayı toptancıya 12 TL'ye satarken, perakendecilere doğrudan 11 TL'ye tedarik ettikleri, bu şekilde yumurtanın alternatif bölgelerden teminine engel oldukları

ifade edilmiştir.

- (3) Yine şikâyetçi tarafından tüketimin %90'lık bölümünün büyük (L) ve orta (M) boy yumurtalardan oluştuğu, küçük boy (S) yumurtalar bakımından bölgeler arasındaki fiyat farkının her zaman daha fazla olduğu ifade edilerek gereğinin yapılması talep edilmiştir.
- (4) **G. DOSYA EVRELERİ:** Rekabet Kurumu (Kurum) kayıtlarına 28.11.2018 tarih ve 8533 sayılı ile intikal eden gizlilik talepli başvuru üzerine düzenlenen 17.12.2018 tarih ve 2018-3-89 sayılı İlk İnceleme Raporu Rekabet Kurulunun (Kurul) 27.12.2018 tarihli toplantısında görüşülmüş, 18-49/767-M sayılı ile dosya konusu iddialara yönelik olarak önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.
- (5) İlgili kararlar uyarınca düzenlenen 27.05.2019 tarih ve 2018-3-89/ÖA sayılı Önaraştırma Raporu görüşülerek karara bağlanmıştır.
- (6) **H. RAPORTÖR GÖRÜŞÜ:** İlgili raporda özetle;
 - Yürütülen önaraştırma kapsamında BAYZA YUMURTA, DİCLE YUMURTA, FIRAT YUMURTA ve NAZ YUMURTA'nın rekabet ihlali gerçekleştirdiğine ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılamadığından haklarında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un (4054 sayılı Kanun) 41. maddesi kapsamında soruşturma açılmasına gerek olmadığı,
 - BAYZA YUMURTA, DİCLE YUMURTA, FIRAT YUMURTA ve NAZ YUMURTA'ya

¹ www.basmakcitavukculuk.com/ erişim tarihi: 22.05.2019.

² www.yum-bir.org/ erişim tarihi: 22.05.2019.

³ www.kaytas.com.tr/ erişim tarihi: 22.05.2019.

faaliyet gösterdikleri piyasada doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmaların ve uyumlu eylemlerin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi uyarınca hukuka aykırı ve yasak olduğu; aksi yöndeki davranışların 4054 sayılı Kanun'un 16. maddesi uyarınca idari para cezası yaptırımını gerektireceği; bu nedenle 4054 sayılı Kanun'un 9. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları gereği faaliyet gösterdikleri piyasada doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalardan ve uyumlu eylemlerden kaçınmaları gerektiği yönünde görüş gönderilmesinin uygun olacağı

sonuç ve kanaatine ulaşıldığı ifade edilmiştir.

I. İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I.1. Hakkında İnceleme Yapılan Teşebbüsler

- (7) Hakkında inceleme yapılan teşebbüsler BAYZA YUMURTA, DİCLE YUMURTA, FIRAT YUMURTA ve NAZ YUMURTA'dır.

I.2. İlgili Pazar

I.2.1. İlgili Ürün ve Coğrafi Pazar

- (8) Mevcut dosya kapsamında hakkında önaraştırma yürütülen teşebbüslerin ana faaliyetleri nazara alınarak ve geçmiş tarihli Kurul kararları çerçevesinde⁴ ilgili ürün pazarı "sofralık tavuk yumurtasının üretimi ve satışı pazarı"; ilgili coğrafi pazar ise "Türkiye" olarak ele alınabilecektir.
- (9) Bununla birlikte ilgili ürün pazarının ve coğrafi pazarın tanımlanması mevcut dosyadaki değerlendirmeyi etkilemeyeceğinden kesin bir pazar tanımı yapılmasına gerek duyulmamıştır.

I.2.2. Pazar Hakkında Genel Bilgiler⁵

- (10) Tavuk yumurtası, içerdiği protein, yağ, vitamin ve mineraller bakımından oldukça zengin bir gıdadır. Yumurta, içerdiği kaliteli protein ve göreceli düşük fiyatı göz önüne alındığında, toplum ve mutfak ekonomisi açısından oldukça önem arz etmektedir.
- (11) Yumurta çeşitleri ağırlıklarına ve ekonomik değerine göre kendi içinde duble, eski ana, yeni ana, yarka, piliç ve kılavuz gibi kategorilere ayrılmaktadır. Buna göre yarka, piliç ve kılavuz yumurtalar yaklaşık 24 haftalık tavuklardan elde edilir. 24. hafta ile 34. hafta arasındaki tavuklardan yeni ana ve eski ana yumurta elde edilirken, duble yumurta ise 34. hafta ve sonrasında olan tavuklardan elde edilir. Çiftlikte üretilen tavuk yumurtası çeşitlendirme de ilk ayırım ağırlıklarına göre yapılır. Buna göre;
- 42-48 gram arası ağırlığında yumurtalar kılavuz yumurta,
 - 48-53 gram arasında değişen yumurtalar piliç yumurta,
 - 53-58 gram arasında yumurtalar yarka yumurta,
 - 58-62 gram aralığında yumurtalar yeni ana yumurta,

⁴ 09.02.2017 tarih ve 17-06/57-23 sayılı, 17.11.2011 tarih ve 11-57/1507-537 sayılı, 14.07.2011 tarih ve 11-43/940-304 sayılı kararlar. Bu dosyadaki yumurta ifadesi sofralık tavuk yumurtasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

⁵ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ve YUM-BİR'in Yumurta Tavukçuluğu Verileri 2018 raporundan yararlanılmıştır.

- 62-67 gram arasında yumurtalar eski ana yumurta,
 - 62 gram ve üzeri ağırlıkta olan yumurtalar ise double yumurta olarak adlandırılmaktadır⁶.
- (12) Sofrada en çok tüketilen kategoriler double ve eski ana yumurtalar ile yeni ana ve yarka yumurtalardır. Bu kategorilerin en genel ifadeyle büyük-orta boy ve orta-küçük boy yumurtalara denk geldiği değerlendirilmektedir. Mevcut önaraştırma kapsamındaki incelemeler de bu kategoriler baz alınarak yapılmıştır.
- (13) Ülkemizdeki yumurta ihtiyacını karşılamak üzere 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu'na göre 2006 yılında kurulan ve 13 ilde faaliyet gösteren YUM-BİR'in yanı sıra BAŞMAKÇI gibi çeşitli bölgesel kooperatifler ve KAYTAŞ gibi büyük üreticiler, bunların dışında 1080 işletme ve 3211 adet kümes⁷ bulunmaktadır. Önaraştırma çerçevesinde elde edilen bilgilere göre bunlardan yedi üretici Mardin ilinde faaliyet göstermektedir.
- (14) 29211 sayılı Türk Gıda Kodeksi Yumurta Tebliği'nde, yumurtanın tekniğine uygun ve hijyenik şekilde paketlenmesi, muhafazası, depolanması, taşınması ve pazarlanmasında dikkate alınacak özellikleri belirlenmektedir. 12.09.2015 tarih ve 29473 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Küçük Miktarlardaki Yumurtanın Doğrudan Arzına Dair Yönetmelik ise üreticisi tarafından küçük miktarlardaki yumurtanın son tüketiciye veya son tüketiciye doğrudan satışını yapan yerel perakendecilere doğrudan arzına ilişkin hususları belirlemektedir.
- (15) Ulusal çapta faaliyet gösteren yumurta üreticisi teşebbüslerin, BAŞMAKÇI'nın ilan ettiği yumurta fiyatlarına müdahale etmek suretiyle 4054 sayılı Kanun'u ihlal ettiği iddialarına ilişkin olarak yürütülen önaraştırma sonucunda alınan 09.02.2017 tarih ve 17-06/57-23 sayılı Kurul kararında,
- “Herhangi bir üreticinin yumurta üretimini kısılabilmesi, tavuk sayısını azaltmadan mümkün görünmemektedir. Bir başka ifadeyle, yumurta üretimi durdurulabilen veya yavaşlatılabilen bir süreç değildir. Dolayısıyla, eldeki ürünlerin bir-iki hafta içinde satılması gerekmektedir. Aksi takdirde, stoklanan ürünler tazeliğini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, üretimin devam ediyor olması üreticiler için eldeki ürünlerin bir an evvel satılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu nedenle, (...), yumurta üreticilerinin birim maliyeti dahi göz önünde bulundurmadan satabildiği fiyata ürünlerini elden çıkardığı anlaşılmaktadır.”* tespitine yer verilmiştir.
- (16) Bu tespit yumurta üretiminin kısılabilen bir faaliyet olmadığını; üretilen yumurtanın ise uzun süreler boyunca depolanmaya elverişli olmadığını ortaya koymakta olup yumurta fiyatlarındaki dalgalanmaların arz miktarının kontrolüne bağlı olmayabileceğini göstermektedir. Nitekim işbu önaraştırma kapsamında yapılan tespit ve değerlendirmeler de bu tespit ile paralellik sergilemektedir.

I.3. Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

I.3.1. Yerinde İnceleme ve Görüşmelerde Elde Edilen Bilgiler

- (17) Önaraştırma kapsamında şikâyet edilen teşebbüslerde 09.05.2019 tarihinde yerinde incelemeler gerçekleştirilmiş ve teşebbüs yetkilileriyle görüşülmüştür. Yapılan görüşmeler ve incelemeler neticesinde teşebbüslerden elde edilen bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

⁶ <https://www.yumurta.gen.tr/yumurta-cesitleri.html>, erişim tarihi: 28.05.2019.

⁷ Hayvan Kayıt Sistemi (TÜRKVET) Kayıtları

I.3.1.1. Bayza Petrol Kuyumculuk Nakliyat Tarım Hayvancılık San. ve Tic. A.Ş. (BAYZA YUMURTA)

- (18) 22.10.2013 tarihinde kurulan teşebbüs, Midyat'taki yumurta çiftliğinde ürettiği yumurtaların toptan satışı alanında yurt içi piyasada faaliyet göstermektedir. Teşebbüs, yumurta satış fiyatlarını, yumurta borsası şeklinde faaliyet gösteren (.....),(.....)(.....)'ın internet sitelerinde yayımlanan günlük yumurta fiyatlarını takip ederek belirlediğini; yumurta fiyatlarındaki artışlarda ise son yıllarda yaşanan döviz kuru artışı sonucu, yumurta üreticiliğindeki en önemli maliyet kalemlerinden olan soya küspesi, ayçiçeği küspesi, soya yağı ve çeşitli katkı maddelerinin fiyatlarının yükselmesinin etkili olduğunu; ayrıca üye olduğu herhangi bir derneğin bulunmadığını ifade etmiştir.

I.3.1.2. Dicle Tarım Gıda Pazarlama Nakliyat İnşaat Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti. (DİCLE YUMURTA)

- (19) 2012 yılında faaliyete başlayıp 2016 yılına kadar iki ortaklı şekilde faaliyetlerini sürdürürken, 2016 yılından sonra tek hissedar tarafından idare edilen DİCLE YUMURTA, yumurta satış fiyatlarını (.....),(.....),(.....) ve iç piyasa fiyatlarına göre belirleyip bu fiyatlar üzerinden bölgelere göre iskonto yapıldığını ifade etmiştir. Teşebbüs, yumurta fiyatlarındaki artışın; girdi maliyetlerinin %47 oranında dövize endekli olmasından dolayı döviz kurundaki artışlar çerçevesinde yem, hammadde ve ilaç fiyatlarının artmasına, son bir yıl içinde mısır hammaddesinin fiyatının %70 oranında yükselmesine, viol, viol kapağı gibi ürünlerin dört defa zamlanmasına, tavuk ırklarının yurt dışından temin edilmesine, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığının üreticiyi desteklememesine ve yumurta üretiminin kontrol altına alınmamasına bağlamaktadır.
- (20) Teşebbüs yetkililerinden (.....) 2016 yılında (.....) Otel'de Mardin'deki yumurta üreticileri olarak toplandıklarını, ancak amaçlarının fiyat belirlemek değil KAYTAŞ, YUM-BİR ve BAŞMAKÇI gibi birlik kurmak olduğunu ama bunun hayata geçirilemediğini, o zamanki toplantının öncülüğünü (.....)'nın yaptığını, şu an kendi fiyatlarını (.....),(.....)(.....)'nın fiyatlarını takip ederek belirlediklerini, duruma göre bu fiyatlar üzerinden %(.....) iskonto yapabildiklerini, ama Mardin'e pek satış gerçekleştirilmeyip, daha çok Doğu Anadolu'ya satış yaptıklarını, perakende satışlarının bulunmadığını, ihracatın yumurta fiyatları üzerinde etkili olduğunu ve şu aralar (.....) satış yaptıklarını dile getirmiştir. Pazarlama sorumlusu (.....) ise üç sene önceki toplantının öncülüğünü (.....) unvanlı teşebbüsün yaptığını, şu anda fiyatlarını (.....) bağımsız olarak belirlediklerini ve buradaki fiyatların %(.....)'una kadar iskonto yapabildiklerini belirtmiştir.

I.3.1.3. Fırat Nakliyat Gıda Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. (FIRAT YUMURTA)

- (21) 2010 yılında yumurta üretimi ve satışı faaliyetine başlayan FIRAT YUMURTA, yumurta fiyatlarını (.....) sitesinde yayımlanan ve (.....),(.....) ve (.....) yayımladığı fiyatları takip ederek belirlediğini ifade etmiştir. Teşebbüs, son bir yıl içerisindeki artan döviz kuru ile birlikte, döviz bazlı almış oldukları yem (soya küspesi, ayçiçek küspesi, yem katkı maddesi vb.) ve ham maddelerin (jelatin, elektrik, viol, kapak vb) fiyatlarındaki artışın maliyetleri artırdığını, ancak şu anda yumurta fiyatlarının ülkedeki yumurta üretim tesislerinin artmasından dolayı oluşan arz fazlası nedeniyle düşük olduğunu ve zarar ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca bölgede sıklıkla yaşanan elektrik kesintilerinden dolayı tesislerinde bulunan (.....) jeneratörün harcadığı mazot masrafları ile bu jeneratörlerin bakım maliyetlerinin ve çiftliklerdeki kümeslerin rutin masraflarının da üretim giderlerinin içerisinde sayılabileceği dile getirilmiştir.
- (22) Teşebbüs yetkilisi tahmini olarak 2016 yılının Kasım veya Aralık ayında kendi teşebbüsleri de dâhil olmak üzere, DİCLE YUMURTA, NAZ YUMURTA, Sürekli Yumurta, Maryum Yumurta, BAYZA YUMURTA, Ata Agro unvanlı teşebbüslerle birlikte

Mardin'deki bütün yumurta üreticileri olarak (.....) Otel'de toplandıklarını, amaçlarının fiyatları birlikte belirlemek olduğunu, bu uygulamanın iki ay kadar devam ettiğini ama daha sonra bozulduğunu, Mardin dışından yumurta getirenlerin Mardin'deki fiyatları düşürdüğünü, Mardin'deki üreticiler olarak aralarında yumurta borsasında ilan edilen yumurta fiyatlarını takip edecekleri şeklinde konuştuklarını, ancak şu an bölgede en yüksek fiyatı kendilerinin verdiğini, diğer üreticiler ile bir araya gelmeyi çok istediğini, lakin şu an piyasadaki üreticilerin birbirine güvenmediğini, dolayısıyla beraber fiyat belirleyip uygulamalarının mümkün olmadığını ifade etmiştir.

I.3.1.4. Hacıhasanoğulları Otomotiv Petrol İnşaat Tarım Hayvancılık San. ve Tic. Ltd Şti. (NAZ YUMURTA)

- (23) Teşebbüs 2006 yılında kurulmuş ancak yumurta üretimine beş sene önce başlamıştır. Teşebbüs tarafından yumurta fiyatlarının artmasında mısır dışındaki girdilerin ithal olmasından dolayı döviz kurunda yaşanan artışın etkili olduğu belirtilmiş; yem dışında yumurta fiyatını etkileyen diğer unsurlar ise üretim miktarı, yarka maliyetleri, nakliye, işçilik ve paketleme bedeli olarak sıralanmıştır. Ayrıca maliyetlerde mevsimsel etkilerin de görüldüğü, mısır fiyatlarının sonbahar aylarında düşerken, Mayıs-Haziran aylarında yükseldiği; soya küspesinin ise tam tersine Haziran ayında ucuzken Ocak ayında fiyatının arttığı ifade edilmiştir. Yumurta birim fiyatlarının artış ya da düşüş göstermesinde zincir marketlerin haftalık talepleri, hayvan sağlığı, ihracat, turizm, kalite, rekabet, tüketim süresi, paketleme maliyetleri, YUM-BİR, KAYTAŞ, BAŞMAKÇI, Çorum Üreticiler Birliği ve Konya Üreticiler Birliği gibi yumurta kooperatiflerinin öngörülleri gibi unsurların etkili olduğu da vurgulanmıştır. NAZ YUMURTA, maliyetler arasında alınan yarka maliyetleri; soya, mısır, ayçiçeği, vitaminler gibi yem maliyetlerinin; işçilik, nakliye, elektrik ve paketleme gibi işletme maliyetlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yem girdilerinin neredeyse tamamının ithal olduğunu belirten teşebbüs döviz kurunun yem maliyetlerini doğrudan etkilediğini, Mardin'deki üreticiler arasında sert bir rekabet bulunduğunu beyan etmiştir.
- (24) Yapılan yerinde incelemeden sonra teşebbüs yetkilisi (.....) ile gerçekleştirilen görüşmede aşağıda yer verilen hususlar dile getirilmiştir:

"Biz son beş yıldır yumurta üretimi yapıyoruz. 30'luk yumurtanın maliyeti ortalama (.....) TL arasındadır, maliyet kalemleri döviz üzerinden hesaplanmaktadır, döviz fiyatı arttıkça bizim maliyetlerimiz de artmaktadır.

Tarihi net hatırlamamakla birlikte ya geçen yıl ya da önceki yıl Mardin'deki yumurta üreticileri topladık ve Türkiye'deki büyük birlikler olan BAŞMAKÇI YUM-BİR ve KAYTAŞ gibi bir birlik kurmak istedik. Çünkü İç Anadolu'dan, özellikle Konya ve Kayseri gibi illerden, bizim bölgelerimize eski ve kötü yumurta geliyor biz bunu engellemek istiyoruz, bu amaçla bu birliği kurmak istedik ama bunu hayata geçiremedik. Yumurta çok önemli bir gıda ürünüdür, sağlıklı, bozuk yumurtaların şehirde satılmamasını istedik. Ama çabalarımız sonuç vermedi.

Yumurta fiyatları borsada belirlenir, biz de normalde (.....) fiyatlarımızı belirliyoruz. Burası çok büyük bir şehir olmadığı için ne yumurta ne de başka gıdalar sağlıklı değil. Şu andaki fiyatlarımızı alıcıların taleplerine göre belirliyoruz. Normalde yumurta fiyatları maliyet artı % (.....) kar ile satılır. Ancak şu an maliyete göre fiyat belirlememiz mümkün değil, özellikle son üç aydır (.....) satış yapıyoruz.

Genel olarak da yumurta fiyatları inişli çıkışlı bir seyir izler. Örneğin kuş gribi gibi hastalıklar ortaya çıktığında arz düşüyor, talep artıyor. Bu da fiyatı artırıyor. Aynı şekilde ihracat olduğunda da ülkedeki yumurta sayısı azalır ve fiyatlar artar.

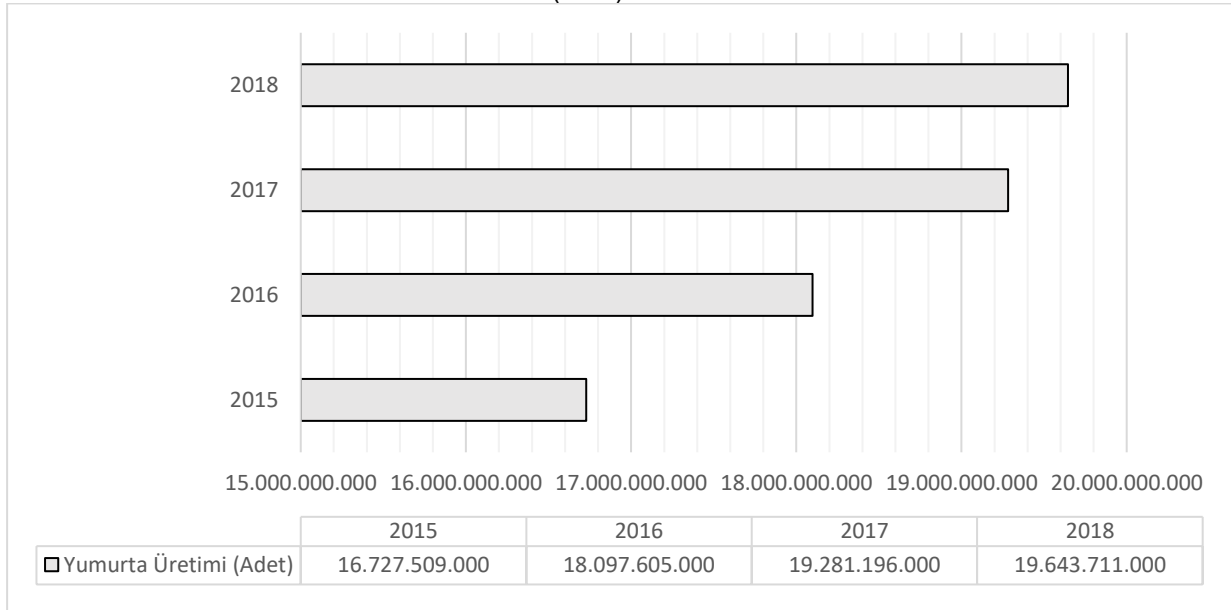
Yumurta normalde en fazla 28 gün depolanır ama kimi zaman daha uzun sürelerle depolayan firmalar da var. Buna ek olarak belli dönemlerde tavuklar yaşlanıyor ve yaşlı tavuklardan oluşan kümesler boşaltılıyor. Yeni kümes oluşumu ise 4-6 ay sürer. Bu dönemde de yumurta sayısı azaldığı için fiyatlar artar.

Bizim çevre illere de satışlarımız vardır. Bunun fiyatı belirlenirken maliyete yol masrafı, işçilik (şoförün giderleri gibi) masrafları, nakliye giderleri de eklenerek satış yapılıyor. Mardin'den Siirt, Batman, Şırnak ve bunların ilçelerine de bu şekilde satış yapılıyor. Fiyat da anlattığım şekilde belirleniyor. Özetle, Mardin'de yumurta üreticiliği ve satışı pazarı son derece rekabetçidir.”

I.3.2. Değerlendirme

- (25) 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran ya da doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliği karar ve eylemleri yasaklanmıştır. Dosya kapsamında şikâyetçinin temel iddiası Mardin'deki dört yumurta üreticisinin bir araya gelerek 2018 yılında yumurta fiyatlarını yükselttiği ve perakendecilere daha düşük fiyatla satış yapmak suretiyle toptancıların faaliyetlerini zorlaştırdığı hususlarında yoğunlaşmaktadır. Konuya ilişkin inceleme ve değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

Grafik 1- 2015-2018 Dönemi Yumurta Üretimi (Adet)

Kaynak; TÜİK

- (26) Grafikten, ülkemizde yumurta üretiminin giderek arttığı ve 2018 yılı itibarıyla toplamda 20 milyar adede yaklaşan bir performans sergilediği görülmektedir. Ayrıca Türkiye, dünya çapında en büyük ilk on üretici arasında yer almaktadır⁸. 2015–2018 yılları itibarıyla üretimden ihracata ayrılan payların sırasıyla; %20,11, %22,16, %27,62 ve %27,36 olarak gerçekleştiği, üretim arttıkça ihracatın da bu artışı takip ettiği dosya içeriğinden anlaşılmıştır. Yurt içinde ise 2017 ve 2018 yılları için kişi başı yurt içi ortalama yumurta üretim ve tüketim miktarlarına aşağıda yer verilmiştir:

⁸ <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QL>, erişim tarihi: 26.05.2019.

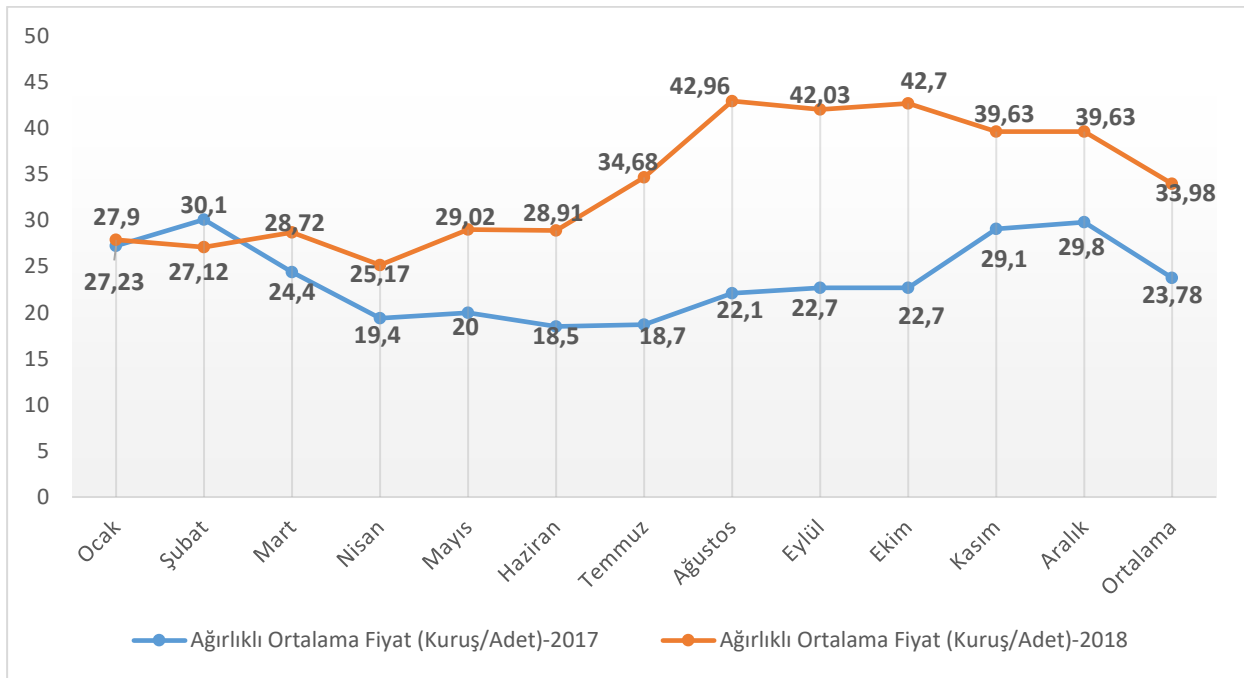
Tablo 1- Yıllar İtibarıyla Kişi Başı Yurt İçi Ortalama Yumurta Üretim ve Tüketim Miktarları

	2017	2018
Kişi Başı Yurt İçi Üretim (Adet)	252	295
Kişi Başı Yurt İçi Tüketim (Adet)	214	224

Kaynak: TÜİK, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM), Ege İhracatçı Birlikleri (EİB) ve YUM-BİR

- (27) Tablodan, geçtiğimiz iki yıl içinde kişi başı üretimdeki artışın, kişi başı tüketimdeki artıştan fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun pazarda bir arz talep dengesizliği oluşturmada etkili olabileceği; ekonomide olağan şartlarda, herhangi bir arz fazlalığı durumunda fiyatların bundan düşüş yönünde etkileneceği değerlendirilebilecektir. Ancak yumurta fiyatlarını etkileyen faktörler arz miktarındaki artışla sınırlı değildir. Fiyatlardaki artışın sebebinin değerlendirilebilmesi için öncelikle yumurta üreticilerinin son iki yıldaki ağırlıklı ortalama fiyat hareketlerine yer verilmesi gerekmektedir.

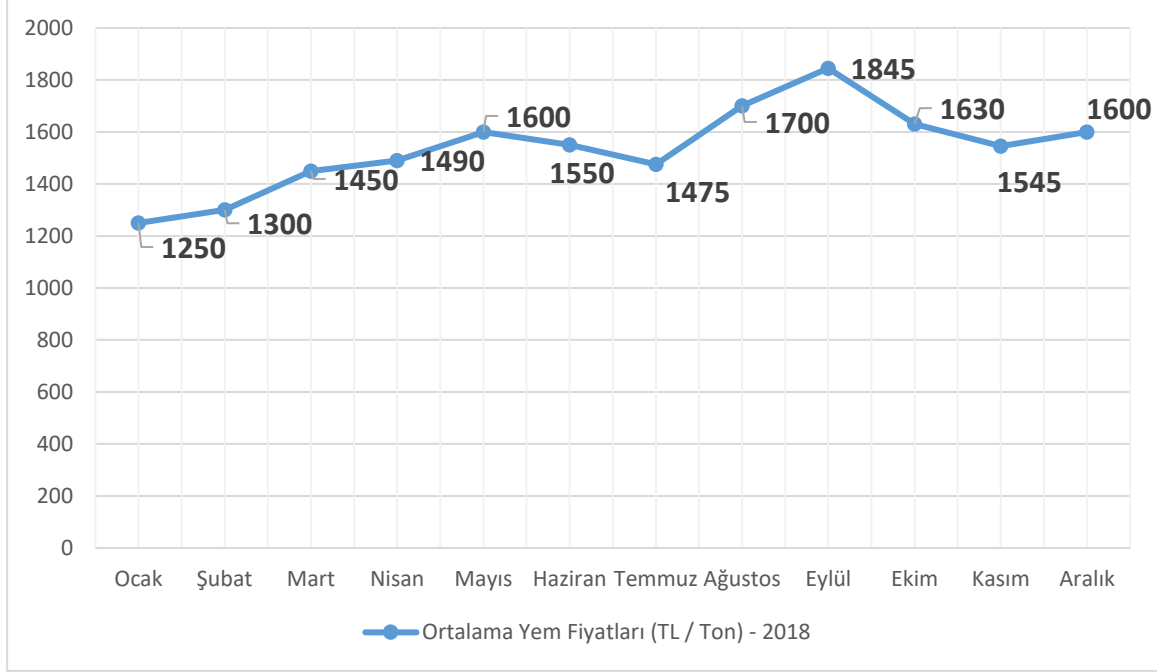
Grafik 2- 2017-2018 Dönemi Yumurta Üreticilerinin Ağırlıklı Ortalama Fiyatları (Kuruş/Adet)

Kaynak: YUM-BİR

- (28) Grafikte, fiyatların 2018 yılının ikinci yarısından itibaren yükselişe geçtiği gözlemlenmekte; arz miktarındaki artış dikkate alındığında bu yükseliş özellikle yumurta üretim maliyetlerinin incelenmesi gerektiği hususunu ön plana çıkarmaktadır.
- (29) Yerinde inceleme esnasında teşebbüsler tarafından da ifade edildiği üzere yumurta üretiminde temel maliyetler, yumurta üretimi için mevcut tavuğun maliyeti ile yumurta üretiminde kullanılan yemlerin maliyetinden oluşmaktadır. Özellikle yumurta üretiminde kullanılan ve çoğunluğu döviz üzerinden ithal edilen yemler; soya küspesi, ayçiçeği küspesi, soya yağı ve bazı katkı maddelerinden oluşmaktadır. Bununla beraber bazı tavuk ırklarının da yurt dışından ithal edildiği hususu dikkate alındığında, döviz kurunun yumurtanın toplam maliyetine doğrudan etkili olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılı için yem fiyatlarının seyrine ilişkin grafiğe aşağıda yer verilmiştir.

Grafik 3- 2018 Yılı Yem Fiyatları (TL/Ton)

Kaynak: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği

- (30) Grafikten, yem fiyatlarının 2018 yılının başından sonuna kadar %28 oranında arttığı gözlenmektedir. Özellikle döviz kurundaki artışın etkilerinin en çok hissedildiği Ağustos ve Eylül aylarında, yem fiyatları da paralel olarak yıl içindeki en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Yem fiyatlarındaki artış yumurta maliyetlerine de doğrudan yansımaktadır.

Tablo 2- 2017 ve 2018 Dönemi Ortalama Yumurta Maliyetleri (Kuruş/Adet)

Aylar	2017	2018	Değişim (-)
Ocak	22,80	26,50	%16,23
Şubat	22,80	27,00	%18,42
Mart	23,56	28,00	%18,85
Nisan	23,56	29,50	%25,21
Mayıs	23,56	30,50	%29,46
Haziran	23,56	31,00	%31,58
Temmuz	23,56	31,00	%31,58
Ağustos	22,80	32,50	%42,54
Eylül	21,85	34,50	%57,89
Ekim	22,23	30,50	%37,20
Kasım	23,37	30,00	%28,37
Aralık	24,51	30,50	%24,44
Ortalama	23,18	30,13	%29,98

Kaynak: YUM-BİR

- (31) Tablodan, 2017 ile 2018 yılları arasında bir adet yumurtanın ortalama maliyetindeki artışın yaklaşık %30 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yaşanan döviz kuru artışlarının aynı yılın Eylül ayında kalıcı hale gelmesiyle Eylül ayında maliyetler de yıl içindeki en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Yukarıdaki tablo ve grafiklerde açıklandığı üzere, şikâyete konu olan dönemde yumurta fiyatlarındaki artışın temel sebebi kur artışına bağlı olarak yükselen maliyetlerdir. Maliyet artışlarının dosya kapsamında şikâyete konu yumurta fiyatlarındaki artışa etkisini değerlendirebilmek üzere taraflardan 2018 yılından başlayarak 2019 yılı Mayıs ayına kadar olan fiyat hareketleri talep edilmiştir. Söz konusu fiyat hareketleri incelenirken tüketime en fazla konu olduğu belirtilen duble-eski ana ve yeni ana-yarka kategorilerindeki yumurtaların aylık ortalama otuz adetlik koli fiyatları esas alınmıştır. Buna ilişkin grafiklere aşağıda yer verilmiştir.

(.....TİCARİ SIR.....)

Kaynak: YUM-BİR⁹, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Teşebbüslerden Elde Edilen Veriler¹⁰

(.....TİCARİ SIR.....)

Kaynak: YUM-BİR¹¹, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Teşebbüslerden Elde Edilen Veriler¹²

- (32) Grafiklerden, incelenen dört yumurta üreticisinin fiyatlarındaki radikal artışın, 2018 yılında gerçekleşen döviz kurundaki artışa paralel olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu durum, incelenen teşebbüslerin fiyatlarındaki benzer tarihlerdeki artışın sebebinin döviz kuruna bağlı olarak gerçekleşen maliyetlerdeki artış olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim grafiklerdeki veriler, şikayete konu teşebbüslerin aralarında anlaşarak 1 TL fazla fiyata yumurta satışı yaptıklarına ve fiyatlarının aynı olduğuna ilişkin iddiaları desteklememektedir.
- (33) Söz konusu dört üreticinin fiyatları aynı zamanda YUM-BİR'in fiyatları ile de karşılaştırılmış ve incelenen teşebbüslerin fiyatlarının YUM-BİR fiyatları ile paralel bir seyir izlediği anlaşılmıştır. Bu benzerlik, yerel üreticilerin fiyat belirlerken YUM-BİR gibi büyük yumurta üretici birliklerinin fiyatlarını takip etmesinden ve aynı zamanda maliyetlerdeki artıştan aynı dönemde etkilenmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca grafikler şikâyet edilen teşebbüslerin fiyatlarının 2018 yılında birbirlerinin fiyatlarıyla örtüşmediğine; fakat kur artışına bağlı artışın hepsinin de fiyatına aynı dönemlerde yansiyarak fiyat artışına neden olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, söz konusu üreticilerin kartelleşerek birlikte fiyat belirlediği yönündeki iddiaları dayanaktan yoksun bırakmaktadır.
- (34) Bununla birlikte incelenen teşebbüslerden bazıları, tarihini net olarak hatırlamamakla birlikte 2016 yılının son aylarında Mardin'deki yumurta üreticilerinin bir araya gelerek (.....) Otel'de bir görüşme gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Teşebbüsler, söz konusu

⁹ YUM-BİR verileri KDV dâhil fiyatlar olup, paketleme maliyeti içermemektedir. YUM-BİR'den alınan verilerde Double-Eski Ana kategorisi bulunmadığı için aynı gramaj aralığına tekabül eden Large (L) yumurta fiyatları baz alınmıştır.

¹⁰ Teşebbüs fiyat verilerine KDV dâhil olmayıp, FIRAT YUMURTA ve DİCLE YUMURTA'nın gönderdiği fiyat verileri paketleme maliyetlerini içerirken, BAYZA YUMURTA ve NAZ YUMURTA tarafından gönderilen fiyat verileri paketleme maliyeti içermediği için bu teşebbüslerle yapılan görüşmelerden sonra (.....)TL paketleme bedeli eklenmiştir. FIRAT YUMURTA Double-Eski Ana olarak tek grupta fiyat verisi gönderirken, BAYZA YUMURTA ve NAZ YUMURTA'da Double ve Eski Ana iki ayrı kategori olduğundan bu grupların ortalamaları alınmıştır. DİCLE YUMURTA'da ise Double kategorisi olmadığı için Eski Ana kategorisinin fiyatları baz alınmıştır.

¹¹ YUM-BİR verileri KDV dahil fiyatlar olup, paketleme maliyeti içermemektedir. YUM-BİR'den alınan verilerde Yeni Ana-Yarka kategorisi bulunmadığı için aynı gramaj aralığına tekabül eden Medium (M) yumurta fiyatları baz alınmıştır.

¹² Teşebbüs fiyat verilerine KDV dâhil olmayıp, FIRAT YUMURTA ve DİCLE YUMURTA'nın gönderdiği fiyat verileri paketleme maliyetlerini içerirken, BAYZA YUMURTA ve NAZ YUMURTA tarafından gönderilen fiyat verileri paketleme maliyeti içermediği için bu teşebbüslerle yapılan görüşmelerden sonra (.....)TL paketleme bedeli eklenmiştir. FIRAT YUMURTA Yeni Ana-Yarka olarak tek grupta fiyat verisi gönderirken, BAYZA YUMURTA, DİCLE YUMURTA ve NAZ YUMURTA'da Yeni Ana ve Yarka olarak iki ayrı kategori olduğundan bu grupların ortalamaları alınmıştır.

toplantıya sadece incelenen dört teşebbüsün değil Mardin'deki bütün üreticileri oluşturan yedi teşebbüsün katıldığını ifade etmiştir. Bu toplantının düzenlenme sebebi ve sonuçları hakkında teşebbüslerden bilgi istenmiştir. FIRAT YUMURTA yetkilileri bu toplantıya birlikte fiyat belirleme niyetiyle katıldığını beyan etmiştir. Ancak NAZ YUMURTA ve DİCLE YUMURTA, bu toplantıya birlikte fiyat belirleme niyetiyle değil tıpkı BAŞMAKÇI veya KAYTAŞ gibi bölgesel bir birlik kurma niyetiyle katıldıklarını beyan etmişlerdir. Teşebbüsler, toplantıda herhangi bir uzlaşmaya varılmadığı gibi ele alınan hususların da hayata geçirilemediğini ifade etmişlerdir. Her ne kadar FIRAT YUMURTA'nın toplantıya rekabeti kısıtlama niyetiyle katıldığı anlaşılrsa da, diğer katılımcı teşebbüslerde bu niyetle örtüşen bir irade bulunmadığı görülmektedir. Nitekim teşebbüslerin sonraki dönemlerdeki davranışları da bu irade yokluğunu destekler niteliktedir. Bu nedenle FIRAT YUMURTA'nın tek taraflı rekabeti kısıtlama niyetinin, 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde aranan karşılıklı irade uyuşması koşulunun gerçekleşmesi için yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

- (35) Şikâyetçi tarafından ifade edilen bir diğer husus ise, bu dört üreticinin perakende satışlarda daha düşük fiyat uygulayarak toptancı olarak faaliyet gösteren şikâyetçinin faaliyetlerini zorlaştırdığı şeklindedir. Bu iddianın doğruluğunu araştırmak üzere incelenen teşebbüslerin perakende satışlarının olup olmadığı, varsa toptancılara sattıkları fiyattan daha ucuza satış yapıp yapmadıkları hususu incelenmiştir. İncelenen teşebbüslerin yetkilileriyle yapılan görüşmelerde, kendilerinin üretici olarak faaliyet gösterdikleri, günde binlerce adet yumurta satışı gerçekleştirdikleri, bu miktardaki satışı perakende olarak yapmalarının oldukça zor olduğu, bu nedenle perakende satışlarının bulunmadığı ifade edilmiştir.
- (36) Bu husus ile birlikte şikâyetçinin Mardin'deki bütün üreticileri değil de sadece dördünü şikâyet etmiş olması, şikâyetin (.....) Otel'de gerçekleşen toplantının üzerinden yaklaşık iki yıl geçtikten sonra yapılmış olması ve şikâyet ettiği teşebbüslerin perakende satışının bulunmaması hususları birlikte değerlendirildiğinde şikâyetçinin ileri sürdüğü iddiaların dayanaktan yoksun olduğu anlaşılmıştır.
- (37) Sonuç olarak yapılan önaraştırma neticesinde Mardin'de yumurta üreticisi olarak faaliyet gösteren BAYZA YUMURTA, FIRAT YUMURTA, NAZ YUMURTA ve DİCLE YUMURTA'nın birlikte fiyat belirledikleri ve toptan satıcılara verdikleri fiyattan daha düşük fiyata perakende satış yaparak rekabeti engelledikleri yönünde herhangi bir belge, bilgi ya da bulguya ulaşılmamıştır.

J. SONUÇ

- (38) Düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre, 4054 sayılı Kanun'un 41. maddesi uyarınca şikâyetin reddi ile soruşturma açılmamasına, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren 60 gün içinde Ankara İdare Mahkemelerinde yargı yolu açık olmak üzere, OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.